

Włodzimierz Rojek

ZOBOWIĄZANIE DO PRZESTRZEGANIA PORZĄDKU I DOBREGO SPRAWOWANIA

System prawny, jaki obowiązuje w Kanadzie w zakresie prawa karnego, wywodzi się z tradycji prawa anglosaskiego. Jednym z instrumentów szeroko stosowanych w tym kraju w obszarze prawa karnego jest unikalne postanowienie w formie zobowiązującej oskarżonego do przestrzegania porządku prawnego i dobrego zachowania¹. Jest to orzeczenie wydawane przez sąd w dwóch różnych postępowaniach, które zostaną przedstawione poniżej, mające na celu uniknięcie potencjalnego popełnienia przestępstwa i zapewnienie ochrony prawnej osobie zagrożonej lub czującej się zagrożoną.

Orzeczenie takie może być wydane na podstawie prawa powszechnego (*common law*) przez sąd jako alternatywa do postępowania w sprawie karnej. W typowej dla takiego biegu sprawie, oskarżony o popełnienie przestępstwa - na przykład czynnej napaści - może otrzymać od prokuratora ofertę do zobowiązania się do zachowania porządku prawnego i dobrego sprawowania. Jeżeli taka oferta zostanie przyjęta i zaakceptowana przez sąd, wówczas ten ostatni wydaje postanowienie nakładające na oskarżonego zobowiązanie do przestrzegania porządku prawnego i dobrego sprawowania. Postanowienie takie będzie określało wysokość kwoty, jaka ma stanowić gwarancje materialne takiego zobowiązania, oraz czas, na jaki jest wydane. Określi też, o ile sąd uzna to za stosowne i uzasadnione w konkretnym przypadku, szczegółowe warunki, których oskarżony będzie musiał przestrzegać w czasie obowiązywania postanowienia. Oskarżony, który odmówi podpisania takiego zobowiązania, czyli nie będzie stosował się do jego warunków, zostanie skierowany do zakładu karnego na czas trwania postanowienia lub do momentu, kiedy zdecyduje się takie zobowiązanie podpisać i go przestrzegać. Złamanie warunków postanowienia jest traktowane jako przestępstwo ścigane na podstawie artykułu 127 kodeksu karnego, które zagrożone jest karą pozbawienia wolności do 2 lat.

¹ A Recognizance to keep the peace and be of good behaviour.

Od wprowadzenia w roku 1974 artykułu 810 kodeksu karnego istnieje również możliwość złożenia wniosku do sądu o wydanie takiego postanowienia bez wnoszenia aktu oskarżenia. Osoba, która czuje się, mając do tego uzasadnione podstawy, zagrożona przez inną osobę, może złożyć taki wniosek na rzecz swoją, jak też innej osoby. W postępowaniu musi wykazać, że osoba, przeciwko której taki wniosek wnosi, może dokonać aktu przemocy wobec osoby będącej przedmiotem wniosku lub też uszkodzić mienie takiej osoby. Interesujące jest, że w przypadku wniesienia wskazanego wniosku sędzia pokoju nie ma praktycznie swobody w decydowaniu, czy nadać sprawie bieg, czy nie².

W praktyce osoba wnosząca sprawę o wydanie zobowiązania do przestrzegania porządku i zachowania spokoju wypełnia formularze, na podstawie których biuro sądu przygotowuje wniosek³. Taki wniosek jest wówczas zaprzysiężony przed sędzią pokoju i skierowany na posiedzenie, zaś dokumentacja postępowania przekazywana jest do prokuratury. Prokurator ma możliwość przejęcia oskarżenia i wówczas to ten organ, a nie wnioskodawca, jest stroną w postępowaniu. Obecnie jest regułą, że prokuratura przejmuje funkcje oskarżyciela w praktycznie wszystkich takich sprawach. Wezwanie do sądu jest doręczane oskarżonemu.

Oskarżony stawiając się przed sądem, może zgodzić się na proponowane orzeczenie. Wówczas fakty stanowiące podstawę wniosku są przedstawiane sądowi i jeżeli sąd uzna, że są wystarczające, wydaje postanowienie. Oskarżony wyraża wówczas zgodę na takie zobowiązanie. Sąd w orzeczeniu ustala wartość zabezpieczenia materialnego, czas, na jaki będzie obowiązywało, i dodatkowe szczegółowe warunki ponad te, które polegają na zobowiązaniu się do przestrzegania porządku prawnego i zachowania spokoju.

Jeżeli osoba oskarżona nie zgadza się na takie postanowienie, wówczas sprawa kierowana jest na posiedzenie jawne, podczas którego oskarżony będzie musiał wykazać, dlaczego postanowienie nie jest zasadne. Prokurator przedstawia dowody w sprawie i oskarżony będzie miał szansę odpowiedzieć swoimi dowodami. Po zakończeniu postępowania dowodowego strony wygłaszają przemówienia, zaś sąd wydaje postanowienie lub odmawia jego wydania na podstawie art. 810 kodeksu karnego. W wypadku, kiedy sąd wydaje takie postanowienie, ma obowiązek albo zakazać oskarżonemu dostępu do broni, ze szczególnym uwzględnieniem broni palnej, oraz wydać dyspozycje w sprawie broni, a także zezwolenia na jej posiadanie oraz transport i zaświadczenia o rejestracji, albo uzasadnić, dlaczego takiego zakazu lub stosownej dyspozycji na oskarżonego nie nałożył.

Sprawy na podstawie art. 810 kodeksu karnego toczą się zwykle przed sędzią pokoju. Oskarżony ma zagwarantowane prawo do otrzymania kopii materiałów dochodzenia i może być reprezentowany przez adwokata.

² Summons.

³ Information.

Wyjątkami od powyżej opisanego trybu są sprawy prowadzone na podstawie szczególnych przepisów regulujących postępowanie w przypadkach, gdy uzasadnieniem dla wniesienia wniosku o wydanie postanowienia jest:

- a) art. 810.01 - próba zastraszenia uczestników wymiaru sprawiedliwości, przynależność do organizacji kryminalnej lub terroryzm,⁴
- b) art. 810.1 - obawa, że inna osoba może dopuścić się popełnienia jednego lub więcej z następujących przestępstw przeciwko osobie w wieku lat 16 lub młodszej:
 - fizycznego kontaktu w celu seksualnym z osobą w wieku 16 lat lub młodszą (art. 151 kk),
 - zapraszania do takiego kontaktu z osobą w wieku lat 16 lub młodszą (art. 152),
 - stosunek seksualny z jednym z rodziców, dzieckiem, rodzeństwem, dziadkiem, babcia lub z wnuczką,
 - stosunku analnego (art. 159 kk),
 - stosunku płciowego ze zwierzęciem (art. 160 (2)(3) kk),
 - dziecięcej pornografii (art. 163.1 kk),
 - dostarczania własnego dziecka w celach seksualnych innej osobie (art. 170 kk),
 - umożliwiania zachowań seksualnych osobom poniżej 18. roku życia we własnym lub kontrolowanym przez siebie domu (art. 171 kk).
 - zachęcania osoby młodocianej do zachowań seksualnych za pomocą systemu komputerowego (art. 172.1 kk),
 - obnażania się w miejscu publicznym w celach seksualnych (art. 173.1 kk),
 - gwałtu (art. 271 kk),
 - gwałtu z użyciem broni (art. 272 kk),
 - gwałtu skutkującego poważnym obrażeniem ciała (art. 273 kk).

W tego rodzaju sprawach sąd ma prawo dodatkowo skierować oskarżonego pod nadzór kuratora sądowego lub nakazać zgłaszanie się na policję.

Innego rodzaju podstawą wniesienia wniosku o wydanie postanowienia o zobowiązaniu do przestrzegania porządku i dobrego sprawowania są sprawy, gdzie wnioskodawca obawia się, że oskarżony dopuści się przestępstwa poważnego

⁴ W przypadkach związanych z terroryzmem istnieje również możliwość zobowiązania osoby podejrzanej do przestrzegania określonych warunków nałożonych przez sąd na podstawie art. 83.3 kk. Takie postępowanie jednak bliższe jest postępowaniu w sprawie o zastosowanie środka zapobiegawczego i będzie omówione w oddzielnym opracowaniu.

naruszenia ciała⁵ wobec innej osoby (art. 810.2 art. kk). W tym przypadku nie jest ważne, czy osoba będąca przedmiotem takiego wniosku sama obawia się oskarżonego. Jest to istotna różnica. W przeciwieństwie do pozostałych omówionych typów postanowienia o nałożeniu zobowiązania do zachowania spokoju i dobrego sprawowania nie jest w tym przypadku wymagane ustalenie elementu poczucia zagrożenia przez osobę będącą przedmiotem takiego postępowania. Nawet w sytuacji gdy dana osoba nie czuje się zagrożona, inna osoba (wnioskodawca) może mieć taką obawę i na tej podstawie ubiegać się o wydanie orzeczenia w trybie art. 810.2 kk. Wniosek na podstawie art. 810.2 kk może być wniesiony tylko za zgodą Prokuratora Generalnego. W tych sprawach sąd może również orzec dodatkowe warunki nałożone na oskarżonego, takie jak:

- udział w programie rehabilitacyjnym,
- noszenie elektronicznego urządzenia monitorującego (tylko na wniosek Prokuratora Generalnego),
- pozostawania tylko w określonym obszarze geograficznym,
- godziny policyjnej,
- zakazu konsumpcji alkoholu lub środków odurzających (art. 810.2 (4.1) kk).

Unikalnym rodzajem spraw o wydanie postanowienia o przestrzeganie porządku i zachowanie spokoju jest wniosek, który może zostać złożony do sądu w związku z obawą popełnienia przestępstwa z art. 423.1 (zastraszanie uczestników postępowania sądowego)⁶ bądź przestępstwa związanego ze zorganizowaną przestępczością lub terroryzmem. Postępowanie w tych sprawach reguluje art. 810.01 kk. Wniosek taki może być wniesiony tylko za zgodą Prokuratora Generalnego.

W wyszczególnionych powyżej sprawach postępowanie różni się od postępowania określonego w art. 810 kk tym, że wniosek może być zaprzysiężony tylko przed sędzią sądu prowincjonalnego i tylko sędzia takiego sądu może orzekać w tych sprawach.

⁵ Poważne naruszenia ciała jest zdefiniowane w art. 752 kk jako przestępstwo ścigane w trybie zwykłym, polegające na użyciu lub usiłowaniu użycia przemocy wobec innej osoby, spowodowaniu zagrożenia lub prawdopodobnego zagrożenia życia lub bezpieczeństwa innej osoby wyłącznie z poważną szkodą psychiczną, gdzie maksymalna kara pozbawienia wolności wynosi 10 lub więcej lat pozbawienia wolności, lub przestępstwa gwałtu, gwałtu z użyciem broni albo poważniejszego gwałtu. Nie obejmuje jednak zamachu stanu ani zabójstwa.

⁶ Przestępstwo polegające na umyślnym zaangażowaniu w działalność mającą na celu wywołanie strachu w celu utrudnienia postępowania sądowego w grupie osób, uczestniku postępowania sądowego, dziennikarza relacjonującego postępowanie sądowe dotyczące przestępczości zorganizowanej. Działalność taka obejmuje przemoc fizyczną, podążanie za uczestnikiem postępowania sądowego, nawiązywanie wielokrotnych kontaktów, obserwowanie ich miejsc zamieszkania. Maksymalna kara to 14 lat pozbawienia wolności.

Postanowienia zobowiązujące do przestrzegania porządku prawnego i dobrego sprawowania nakazują oskarżonemu będącemu przedmiotem takiego postanowienia zobowiązać się do przestrzegania jego warunków. Procedura ta dotyczy każdego postanowienia, bez względu na to, w jakim trybie ono zapadło. Stronom niezgadającym się z orzeczeniem sądu przysługuje odwołanie się do sądu wyższej instancji. Oskarżony zobowiązany do poddania się takiemu postanowieniu może albo takie zobowiązanie podjąć, albo odmówić, jak już było to wspomnianie wcześniej. W tym drugim przypadku będzie skierowany do zakładu karnego do czasu, kiedy takie zobowiązanie podejmie, lub na czas obowiązywania postanowienia.⁷ Jak się można domyślać, przypadki, w których oskarżony odmówi poddania się postanowieniu opisanemu powyżej, są niezwykle rzadkie.

Strony mają również prawo do ubiegania się o zmianę warunków w czasie obowiązywania takiego orzeczenia sądu. Wówczas sędzia pokoju lub sąd w postępowaniu uproszczonym może taki wniosek rozpatrzyć i warunki zmienić w sposób, jaki uzna za stosowny.⁸

Złamanie warunków postanowienia o przestrzeganiu spokoju i porządku prawnego jest przestępstwem ściganym w zależności od trybu, w jakim zostało wydane: na podstawie artykułu 127 kodeksu karnego⁹ - jeżeli takie postanowienie zostało wydane na podstawie prawa powszechnego (*common law*) lub na podstawie art. 811 kodeksu karnego - jeżeli dane postanowienia zostało orzeczone na podstawie art 810 i kolejnych kodeksu karnego.

Oba przepisy kreują przestępstwa, które według uznania prokuratora mogą być ścigane w trybie zwykłym lub uproszczonym. Oba są ścigane z reguły z oskarżenia publicznego.

Reasumując powyższe rozważania, postanowienia zobowiązujące do przestrzegania spokoju i porządku prawnego są w Kanadzie szeroko stosowane. Są one formą karnego orzecznictwa mającego charakter prewencyjny, ukierunkowanego na zapobieganie aktom przemocy, wandalizmu lub opisanych wyżej zachowań przestępczych. Są na tyle powszechne, że w wypadku spraw wnoszonych na podstawie art. 810 kk większość znanych autorowi sądów ma specjalne dni przeznaczone na przyjmowanie takich spraw, jak też wyznaczony czas na ich rozpoznawanie.

⁷ Art. 810(3)(a) i (b) kk.

⁸ Art. 810(4.1) kk.

⁹ Artykuł ten jest przewidziany do objęcia do niestosowania się do każdego postanowienia/wyroku sądu bez względu na tryb wydania lub sąd, który je wydał. Ostatnio postanowienia wydane na podstawie prawa rodzinnego są egzekwowane w oparciu o ten właśnie przepis kodeksu karnego. W tym miejscu można dodać, że prawo rodzinne jest prawem prowincjonalnym, a nie federalnym jak kodeks karny.

Postanowienia o przestrzeganiu porządku i zachowaniu spokoju są na tyle akceptowane w społeczeństwie kanadyjskim, że ich wydanie w konkretnej sprawie nie budzi zdziwienia. Są też powszechnie akceptowaną i stosunkowo prostą oraz tanią drogą rozwiązywania konfliktów i zapobiegania popełnianiu przestępstw.